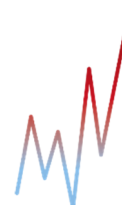

Změna klimatu a morální krize: Příležitost České republiky pro nový společenský program

Ondřej Cakl

Obsah

Shrnutí	2
Doporučení	3
1. Dvě otázky, na něž budeme hledat odpovědi	4
1.1 Proč se má ČR zásadně snažit o zpomalení změny klimatu	4
1.2 Antropogenní změna klimatu jako východisko pro odpověď	5
2. Amoralnost pasivity	6
2.1 Smíme pokračovat v něčem, co přispívá ke katastrofě?	6
2.2 Ospravedlnění zpochybněním příčinných vazeb vedoucích ke katastrofě ...	6
2.3 Absorpční schopnosti atmosféry jako přírodní zdroj	7
2.4 Ospravedlnování pasivity navzdory uznání podílu na katastrofě	9
2.5 Irelevance individuální akce?	15
2.6 Emise a test univerzalizace	16
3. Závěr: Morálně adekvátní akce	17
3.1 Kdo má být aktérem změny? Systém vs. jednotlivec	17
3.2 Snížení emisí podle aktuálních mezinárodních dohod	18
3.3 Požadavky, které musí morální akce splnit	19
3.4 Co to znamená pro ČR	20

Shrnutí

→ Mitigační a adaptační opatření vůči změně klimatu mají ležet na bedrech států, které se výrazně podílejí na změně klimatu (princip historické odpovědnosti) a mají k tomu finanční, technologické a sociální podmínky. Při participaci všech se musí zohledňovat nutnost pomoci těm, kdo změnou aktuálně nejvíce trpí, a nutnost navrhnout dlouhodobě udržitelná řešení (procedurální spravedlnost a udržitelnost).

→ ČR coby stát, který byl ve využívání absorpční kapacity atmosféry favorizován, má v opatřeních značné rezervy; její povinnosti vyplývající z oněch principů jdou vysoko nad rámec současného opatrného nebojkotování uzavírání mezinárodních úmluv (a jejich následného neplnění) a její bezprostřední možnosti jsou tvůrci národních politik ignorovány.

→ Nečinnost neospravedlní ani údajná nákladnost mitigačních a adaptačních opatření.

→ Vypouštět skleníkové plyny do atmosféry je amorální proto, že bude-li tak činit každý, všem se povede jediné hůře (test univerzalizací). Česká republika má převzít odpovědnost za vlastní emise skleníkových plynů a snížit je na minimum, neboť jsou to právě její emise, které vůbec snížit může. Nevelký dopad v absolutních ušetřených objemech ČR nemůže odrazovat ani omlouvat její nečinnost. Pasivita vůči ekologické katastrofě je amorální na každé úrovni, bez ohledu na rozsah škod.

→ České emise skleníkových plynů jsou v tom smyslu instrumentalizací druhých lidí. Jestliže je nesnižujeme při vědomí, že s největší pravděpodobností způsobujeme problémy, které bude muset řešit někdo místo nás, pak jednáme, jako by na našich důvodech záleželo více než na životech a možnostech druhých.

→ S poukazem na to, že ekonomická transformace způsobila nechtěný, ale účinný pokles emisí, je nutné připustit úvahu, že jinak než další sociálně-ekonomickou transformací nebude možné dalšího snížení dosáhnout. Klimatická akce se navíc musí odehrát v propojení individuální a systémové sféry. V tom smyslu je eticky sporné trvat na aktuálním společensko-ekonomickém statu quo.

Doporučení

Tento text shrnuje myšlenkové pozadí série klimatických policy paperů AMO: **Mitigační a adaptační opatření reagující na změnu klimatu je třeba vnímat jako příležitost k etické a morální akci České republiky.** Doporučení pro praktické kroky lze nalézt přímo v jednotlivých dříve vydaných policy paperech. Patří mezi ně:

→ Vláda ČR musí dbát o to, aby opatření přijímaná na vnitrostátní i mezinárodní úrovni vycházela z principů **historické odpovědnosti** zemí, které využívaly výhod fosilní energetiky v minulých letech, **trvalé udržitelnosti**, dále z **reálných možností ekonomické** a technologické připravenosti (naší a vyspělých zemí) a **procedurální spravedlnosti** vůči zemím, které výhody uhlíkové energetiky nevyužily a/nebo nevyužijí. A to i v postpandemické situaci.

→ Vláda ČR má svým **občanům vytvářet příležitosti a prostor** pro to, aby se na ochraně životního prostředí, resp. na mitigačních a adaptačních opatřeních, účinně podíleli. Vláda a instituce státu musí zemi připravit na ekonomicko-sociální transformaci, jež umožní aktivně převzít spoluodpovědnost za globální změnu klimatu na podkladě široké společenské shody.

→ Vláda ČR musí z pozic útrpného přijímání mezinárodních dohod přejít **k proaktivnímu angažmá na mezinárodním poli** a zasadit se o komunikaci se státy postiženými klimatickou změnou, aplikovat politiku tzv. pragmaticky odpovědného státu a iniciovat tvorbu mezinárodních mechanismů, které umožní mitigační opatření vůči největším rizikovým aktivitám (například principu Odpovědnosti za ochranu klimatu, R2PC).

→ Podobně by měla vláda **zapracovat téma klimatických financí do Strategie zahraniční rozvojové spolupráce České republiky** a Strategického rámce Česká republika 2030 a vypracovat plán postupného navyšování svých klimatických financí.

→ Vláda musí učinit kroky vedoucí k naplňování programů SEK 2015, NAPEÚ 2016 a NKEP 2020¹ a **vytvořit právní rámce** pro využívání OZE – v oblasti akumulace, agro-FVE, plovoucích FVE a intermitentních zdrojů – a rozvoj komunitní energetiky. Vláda České republiky by měla spustit **stabilní informační kampaň**, tj. oficiální státem financovanou a prezentovanou advokační a popularizační agendu pro problematiku změny klimatu, včetně vzdělávacího programu pro ZŠ.

¹ Jde o SEK: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, Státní energetická koncepce, schválená Vládou ČR dne 18. května 2015.

<https://www.mpo.cz/assets/dokumenty/52841/60959/636207/priloha006.pdf>, NAPEÚ:

Ministerstvo průmyslu a obchodu, Národní akční plán energetické účinnosti ČR.

<https://www.mpo.cz/cz/energetika/energeticka-ucinnost/strategicke-dokumenty/narodni-akcni-plan-energeticke-ucinnosti-cr--150542/> a NKEP: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, Vnitrostátní plán České republiky v oblasti energetiky a klimatu, upravená verze schválená Vládou ČR dne 13. ledna 2020 (č. j. 1179/19). https://www.mpo.cz/assets/cz/energetika/strategicke-a-koncepcnidokumenty/2020/1/Vnitrostani-plan-CR-v-oblasti-energetiky-a-klimatu_final.docx.

„Člověk musí bojovat proti tomu zlu, na které právě stačí.“

- Jan Palach

1. Dvě otázky, na něž budeme hledat odpovědi

Na útržky etických soudů a koncepcí narážíme v podstatě v každé debatě o změně klimatu, v každé úvaze na toto téma a v mnoha ujednáních a dohodách, které se snaží ustavit závazný přístup k řešení neuspokojivé situace emisí skleníkových plynů. Rámcová dohoda OSN o změně klimatu i Pařížská dohoda například explicitně pracují s porozuměním, že „dnešní bohatství a rozvoj států jsou neoddělitelné od jejich historických emisí skleníkových plynů, vypuštěných především v důsledku spalování fosilních paliv již od počátku průmyslové revoluce. Má-li tedy být sdílení globální odpovědnosti za snižování emisí skleníkových plynů (mitigace) a přizpůsobování se dopadům změny klimatu (adaptace) skutečně spravedlivé, musí rozvinuté státy partnersky spolupracovat s méně rozvinutými“.²

Mluvíme-li o spravedlnosti či globální odpovědnosti, pohybujeme se v oblasti etiky klimatické změny, v oblasti, kde je adekvátní se ptát, co je tváří v tvář této změně správné, morální, eticky akceptovatelné nebo neakceptovatelné a podobně.

Tento text hledá a vyjasňuje etický podklad a etické souvislosti snah o řešení klimatické krize. V zásadě se budeme snažit zodpovědět základní, byť jednoduché otázky:

- Je morálně přijatelné nereagovat proaktivně na změnu klimatu, ať už na individuální, národní nebo mezinárodní úrovni?
- Proč se vůbec mají státy jako ČR zásadně snažit o zpomalení průběhu změny klimatu, přestože mají zdánlivě minimální vliv na její globální rozměry?

Text je rozdělen do tří částí. V té první jsou argumenty tzv. klimatické skepse použity jako námět na vyložení základních etických souvislostí a na předvedení, že žádná forma odmítání našeho podílu na změně klimatu nemůže zdůvodnit naši pasivitu. V další se dostáváme k etickému a morálnímu jádru aktuální situace zvyšování emisí skleníkových plynů. Ve třetí části z toho vyvozujeme parametry pro potřebné jednání, které bude důsledky klimatické krize řešit.

1.1 Proč se má ČR zásadně snažit o zpomalení změny klimatu

Česká republika má na víc. Měla a mohla by se více podílet na mitigačních i adaptačních aktivitách reagujících na změnu klimatu. – Takto či podobně lze vnímat podtext každého ze série klimatických policy paperů AMO. Jde v nich o výzvu k provedení nápravných kroků tváří v tvář globální změně klimatu. Co nám však dává právo takové požadavky vznášet? Kde se bere naše právo takto apelovat?

Za legitimní oprávnění toho, aby politická reprezentace státu jednala či aby od ní občané ČR požadovali daleko aktivnější opatření, můžeme považovat ratifikace mezinárodních dohod, které k tomu Českou republiku zavazují. Můžeme tedy

² Dle Romana Březovská, Tomáš Jungwirth. Článek 6 Pařížské dohody: chybějící díl do skládačky světové klimatické akce. Klimatický policy paper č. 2. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), 2020, 6. <https://www.amo.cz/cs/zmena-klimatickych-politik/clanek-6-parizske-dohody-chybejici-dil-do-skladacky-svetove-klimaticke-akce/>.

odkázat na vnější autoritu typu Pařížská dohoda, UNFCCC ad.,³ u níž se český stát zavázal podnikat kroky k zmenšení dopadů změny klimatu. Nechme stranou, že ČR prozatím neplní mnohé své závazky a nemá pro plnění mnohých z nich ani potřebnou strategii a nástroje.⁴

V tomto textu nicméně ukážeme, že je neakceptovatelné, aby Česká republika, stejně jako jakákoliv jiná země, pasivně přihlížela klimatické změně, a to bez ohledu na to, zda se písemně zavázala podílet se na boji proti ní. Existují totiž především zcela autonomní, integrální důvody, proč je nutné proaktivně reagovat na probíhající klimatickou krizi a proč je naopak neakceptovatelná útrpnost a pasivita, kterou vůči této výzvě český stát a společenství vykazuje. Fakt, že tyto důvody jsou veskrze morálního a etického charakteru, jen podtrhuje jejich závažnost.

1.2 Antropogenní změna klimatu jako východisko pro odpověď

Vyjděme z tvrzení, že životem v postindustriálních společnostech, energeticky závislých na fosilních palivech, přispíváme ke skleníkovému efektu a tím také k „oteplování“ Země.

Lidská průmyslová činnost se podílí na produkci skleníkových plynů v atmosféře. Skleníkové plyny způsobují skleníkový efekt a zvyšování průměrné teploty na planetě, pro které se ujal označení „globální oteplování“.⁵ To má destruktivní dopady na život.

Podoby a důsledky změny klimatu jsou široce diskutovány a nejsou předmětem této úvahy. Zde se spokojme s tím, že „v roce 2013 přišel Mezivládní panel pro změnu klimatu (IPCC) ve své páté zprávě s odhadem, že zdvojnásobení [koncentrace] CO₂ oproti předprůmyslovému období (1850–1900) nejspíše vytvoří podmínky pro oteplení o 1,5–4,5° C, než se na Zemi vytvoří nová rovnováha.“⁶ Pokud emise nesnížíme, při současném tempu ke zdvojnásobení koncentrace oxidu uhličitého dojde kolem roku 2060.⁷

Za neurčitě znějícím výrazem „nová klimatická rovnováha“ se bohužel skrývají vážné nebo nezvratné dopady pro lidstvo i celý planetární ekosystém, a to jak relativně předvídatelné (zánik životních podmínek v důsledku stoupání hladiny moří, extrémních změn počasí, vymírání živočišných druhů, s jejich výživovými, energetickými, zdravotními důsledky), tak i změny nepředvídatelné vzhledem k nelinearitě a kumulativnosti procesu změny klimatu.⁸ Není přehnané shrnout, že změna klimatu, která aktuálně probíhá s naším přispěním, vede ke globální katastrofě.

³ United Nations Framework Convention on Climate Change. Rámcová úmluva OSN o změně klimatu podepsaná v červnu 1992 na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiro. Její rozvíjení a doplňování vyústilo v přijetí Pařížské dohody 4. listopadu 2016.

⁴ Např. závazky příspěvku do tzv. Zeleného klimatického fondu byly obnoveny a nově potvrzeny v říjnu 2019. Dvacet sedm zemí se tak opakovaně zavázalo doplnit Zelený klimatický fond o ekvivalent 9,78 miliard dolarů na další čtyři roky. Zatímco téměř polovina z nich své závazky alespoň zdvojnásobila, Česká republika žádný finanční plán pro Zelený klimatický fond nepředstavila. Viz Štěpánka Králíková. Klimatické finance: svět je potřeboje, Česko má na víc. Klimatický policy paper č. 1. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), 2020.

⁵ V roce 2017 jsme dosáhli oteplení o 1 °C nad globální předprůmyslovou úroveň. Srv.: Joëlle Gergis, „Klimatickou katastrofu věda umí popsat, ale neumí na ni vynutit politickou odpověď“, A2larm, 7. září 2019, <https://a2larm.cz/2019/08/hroziva-pravda-o-zmene-klimatu/>.

⁶ Srv. IPCC 2014. Core Writing Team, R. K. Pachauri and L. A. Meyer (eds.). Climate Change 2014, Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. (Geneva: IPCC), 2014, 8-16. https://ar5-syr.ipcc.ch/ipcc/resources/pdf/IPCC_SynthesisReport.pdf.

⁷ Tamtéž, 64-73.

⁸ Tamtéž.

2. Amorálnost pasivity

2.1 Smíme pokračovat v něčem, co přispívá ke katastrofě?

Budeme se zde ptát se, zda je přípustné pokračovat v činnosti, která ke zmíněné změně klimatu přispívá, namísto abychom se soustředili na činnosti, jež ji mohou odvrátit. Máme právo podílet se na ekologické katastrofě globálních rozměrů? Existují podmínky, za nichž je to akceptovatelné?

Vzhledem k tomu, že globální emise skleníkových plynů zatím setrvale stoupají a že také český příspěvek je v posledních letech setrvalý (osciluje kolem 130 Mt CO₂e ročně), zdálo by se, že (vedle ignorance) existuje nějaké zdůvodnění, které pokračování v sebedestrukci ospravedlní.

Neptáme se přitom naivně po bezprostředních důvodech toho, že produkce skleníkových plynů neklesá, resp. že mezinárodní společenství nevykazuje znaky skutečného zájmu je snížit. Ptáme se, zda je to morální.

Zdá se, že pasivita by mohla být akceptovatelná, pokud je základní teze antropogenní příčiny změny klimatu lichá (to je stanovisko tzv. klimatické skepse). Jinými slovy: pokud ke katastrofě nepřispíváme a na její odvrácení nemáme vliv, nemusíme se snažit ji zastavit. Cílem následující části tohoto textu ale bude poukázat na to, že ani tzv. klimatická skepse neobstojí jako morální východisko pro pasivitu vůči probíhající změně klimatu.

Jedinou další cestou, jak se z amorální pozice vyvléknout, je hledání argumentů pro pasivitu vůči klimatické katastrofě, byť v zásadě přijímáme, že probíhá a že na ní máme podíl.

Ptejme se tedy nejprve, zda a jak mohou tyto pokusy pasivitu vůči změně klimatu ospravedlnit.

2.2 Ospravedlnění zpochybněním příčinných vazeb vedoucích ke katastrofě

Zdůvodnění, na jejichž základě je možné připustit, že v dosavadní „fosilní“ praxi můžeme pokračovat, neboť se tím nepodílíme na změně klimatu, mají několik stupňů. Můžeme je parafrázovat takto:

Možná se sice planeta „ohřívá“, ale to nemusí být příčina klimatických změn. Nebo: Skleníkové plyny sice vypouštíme, ale změna klimatu, kterou procházíme, není způsobena touto naší produkcí.⁹

Připustíme tedy, že se Mezivládní panel pro změnu klimatu (IPCC) už třicet let mylí, když konzistentně říká, že lidské aktivity s vysokou mírou pravděpodobnosti způsobily oteplení o 1 °C oproti předindustriální úrovni.¹⁰ Můžeme se pak ptát, zda je například nutné opouštět uhlíkovou energetiku, pokud není jisté, že je to pouze a právě ona, co za změnu klimatu může. „Vysoká míra

⁹ Jde o formulace různě hluboké příčinné skepse podle schématu Hobsob-Niemayer 2013.

Metodickému roztržidění diskurzivních schémat i praktickému popisu jejich „života“ v ČR se věnuje Petr Vidomus. Petr Vidomus, Oteplí se a bude líp. Česká klimaskepse v čase globálních rizik (Praha: SLON, 2018).

¹⁰ „Human activities are estimated to have caused approximately 1.0 °C of global warming above pre-industrial levels, with a likely range of 0.8 °C to 1.2 °C. Global warming is likely to reach 1.5 °C between 2030 and 2052 if it continues to increase at the current rate. (high confidence).“ Viz: Masson-Delmotte, V., P. Zhai, H.-O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, P. R. Shukla, A. Pirani, W. Moufouma-Okia, C. Péan, R. Pidcock, S. Connors, J.B.R. Matthews, Y. Chen, X. Zhou, M.I. Gomis, E. Lonnoy, T. Maycock, M. Tignor, and T. Waterfield, eds. „Summary for Policymakers“, in: Global Warming of 1.5 °C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5 °C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty (Geneva: World Meteorological Organization, 2018). <https://www.ipcc.ch/sr15>.

pravděpodobnosti“ přece stále není jistota, takže možná není na místě unáhlovat se v činech, jejichž náročnost by neměla obdoby. Neměli bychom požadovat úplnou jistotu, než se sami pustíme do neuvážených akcí?

Odpovídat budeme krok za krokem. Začneme tím, že skleníkové plyny způsobují oteplování prokazatelně.¹¹ Činnost člověka produkuje skleníkové plyny s nemenší jistotou, ba vyčíslitelnou mírou.

Bez ohledu na míru, jakou se druhé promítá do prvního, je evidentní, že pokud bychom skleníkové plyny přestali produkovat, rozhodně bychom tím atmosféře neuškodili, a oteplování neurychlili. Tím, že je produkujeme, k řešení klimatické krize nepřispíváme. **Je však velmi pravděpodobné, že bychom (razantním) snížením emisí mohli oteplování klimatu zpomalit nebo zastavit a tím zabránit přechodu do nové rovnováhy.** Z toho důvodu by bylo daleko uvážlivější emise snížit.

Ještě lépe bude toto schéma fungovat, pokud do něj dosadíme mitigační a adaptační kroky v celé jejich šíři: snižování emisí skleníkových plynů a hledání opatření, jak zmenšovat dopad klimatické krize, nemůže tuto krizi zhoršit. Už proto je naší povinností se o to pokoušet. **Nedává žádný smysl pokračovat v činnosti, která přispívá jakoukoliv měrou a s jakoukoliv měrou jistoty k destrukci, když máme možnost nepokračovat** (viz rovněž níže). Mitigační ani adaptační opatření pochopitelně nesmí být kontraproduktivní, ale to už je jiný problém.

Tato úvaha, tj. „princip předběžné opatrnosti“, je v mezinárodních dohodách implicitně přítomna: v usnesení z Rio de Janeira už z roku 1992 se státy zavázaly „podle svých možností maximálně uplatňovat preventivní přístupy k ochraně životního prostředí. Tam, kde hrozí vážné nebo nevratné škody, **nebude nedostatku plného vědeckého poznání využito jako argumentu pro odklad nákladově účinných opatření k zabránění znehodnocování životního prostředí**“¹² (zvýrazněno autorem). Tento princip je také součástí deklarace Pařížské dohody.

Nejasnosti o míře vlivu člověka na oteplování (paralelní s naprostou prokazatelností toho, že vypouštění emisí jednoznačně ke zvyšování skleníkového efektu vede), nemají být omluvenkou pro pasivitu v hledání řešení a konání kroků k snížení dopadů klimatické krize. Nevíme sice, do jaké míry, ale předběžná opatrnost nás musí vést k omezování emisí tak jako tak, protože víme, že emise skleníkových plynů každopádně škodí.

2.3 Absorpční schopnosti atmosféry jako přírodní zdroj

Ani autentická, hluboká příčinná klimatická skepse však není solidní základ pro pasivitu tváří v tvář oteplování. A je pozoruhodné, že tato pasivita také z klimaskepse nevyhází.

Jinými slovy, rozvinuté uhlíkové ekonomiky své emise do atmosféry nevypouštějí z nevědomosti či neznalosti a tím méně z přesvědčení, že globální oteplování je umělý problém.

Než budeme pokračovat, shodněme se na tom, že se na absorpční potenciál atmosféry můžeme dívat jako na (limitovaný) společný přírodní zdroj. Vypouštění určitého množství skleníkových plynů je pro atmosféru zřejmě zvládnutelné (jaké množství nyní ponechme stranou, viz níže), ale tato kapacita k zvládnutí našich emisí je omezená, a právě proto dochází ke změně klimatu.¹³ Z hlediska klimatické etiky je

¹¹ Ani směr závislosti mezi emisemi CO₂ a teplotním nárůstem způsobeném skleníkovým efektem, tedy otázka, co způsobuje co, se nevyhnula vědeckému zkoumání. Adolf Stips a jeho spolupracovníci tvrdí, že panuje relativní shoda na tom, že změny teplot v pravěku kauzálně způsobovaly změny složení atmosféry, kdežto v současnosti složení atmosféry více mění její teplotu. A. Stips et al. „On the causal structure between CO₂ and global temperature“, Sci. Rep. č. 6, (2016), 1-9. <https://www.nature.com/articles/srep21691.pdf>.

¹² James Garvey, *Etika klimatické změny* (Praha: Filosofie, 2018), 156.

¹³ Srv. James Garvey, *Etika klimatické změny* (Praha: Filosofie, 2018), 113 n.

to užitečná perspektiva, a pro promýšlení situace rozvinuté uhlíkové ekonomiky je to také velmi nasnadě.

Abychom si dovedli absorpční kapacitu představit jako omezený zdroj, můžeme jako jeho úplnou mez a limitní parametr brát zvýšení teploty při zdvojnásobení CO₂ v atmosféře, jež by při současném tempu emisí bylo možné očekávat k roku 2060.¹⁴ Následky takového oteplení budou nejen nevratné, ale především jsou neodhadnutelné a každopádně nesrovnatelně ničivější, než jakákoliv ekologická katastrofa nebo živelná událost, s níž se naše civilizace v posledních stoletích měla příležitost konfrontovat.

Pokud některé státy čerpají jakýkoliv společný zdroj výrazně více než jiné, dává jim to krátkodobou ekonomickou výhodu, než dojde k limitnímu vyčerpání zdroje.¹⁵ V případě absorpční kapacity zdroj nebyl využíván s „rovným přístupem“ (ani historicky, ani co do objemu emisí vypouštěných jednotlivými státy).

Víme, že čerpání zdroje pokračuje zrychlujícím se tempem, a tím se přibližujeme finálnímu limitu. Všechny státy, které se na jeho čerpání podílejí, se mohou snažit individuálně a krátkodobě získat ekonomické výhody z toho, že se nebudou pokoušet emise omezovat a že se reálně nebudou spolupodílet na spravedlivé dělbě zdroje, která by zajistila jeho udržitelnou dostupnost. Alespoň prozatím tak skutečně nečiní. **Ve výsledku krize dopadne na všechny, takže následky jejich sobectví dopadnou každopádně i na ostatní) a bezohlednost možná nebude nijak individuálně potrestána. Dopadem budou navíc pravděpodobně dramatičtější zasažení ti, kdo jsou v tom nevině** – máme zde pochopitelně na mysli všechny rozvíjející se světové ekonomiky, které nemají infrastrukturu potřebnou k rozvoji uhlíkové energetiky, a v případě globálního kolapsu, jehož důsledky ponесou, ani nebudou moci výhody „fosilní“ ekonomiky docenit.

Takové sobecké čerpání zdroje je možné (a reálné), ale rozhodně není správné či spravedlivé.¹⁶

Podotkněme, že existují i nesobecké příklady dobré praxe. Evropský plán snižování emisí je vtělen do systému obchodování emisních povolenek (ETS) a systému tzv. effort sharing. V tom druhém mají státy EU individuálně a diferencovaně přiděleny „kvóty“ snižování emisí v určitých sektorech. Tyto „kvóty“ se některé zemi může podařit překročit, snížit emise víc, a v takovém případě je vzniknuvší rezerva k dispozici pro následující období, anebo ji lze (za úplatu) poskytnout jinému členskému státu. Švédsko však své rezervy z let 2013–2016 zrušilo, čímž nesobecky podpořilo integritu systému. Více se effort sharingu věnuje náš Policy paper č. 6.¹⁷ Stejně postupy by měl zajistit článek č. 6 Pařížské dohody, kterému se věnuje Policy paper č. 2.¹⁸

¹⁴ Klimatická citlivost. Ač je klimatická citlivost spíše závislostí mezi změnami průměrné teploty a koncentrací CO₂, bývá tento termín používán také právě pro odhadované konkrétní oteplení při zdvojnásobení koncentrace CO₂ z předprůmyslové úrovně 280 ppm (parts per meter). Předpokládá se, že následky tak prudkého oteplení by znamenaly konec lidské civilizace, jak ji známe. Viz například Zeke Hausfather. „Explainer: How scientists estimate ‘climate sensitivity’ – Carbon Brief“, <https://www.carbonbrief.org/explainer-how-scientists-estimate-climate-sensitivity>.

¹⁵ Tento argument je znám jako ekonomický myšlenkový experiment „tragédie společně pastviny“. Garrett Hardin, „The tragedy of commons“, Science č. 162 (1968), 1243–1248.

¹⁶ Srv. James Garvey, Etika klimatické změny (Praha: Filosofie, 2018), 98–107.

¹⁷ Adéla Denková, Jáchym Srb. Nejen elektrárny a továrny. Závazky, výzvy a příležitosti pro snižování emisí v rámci „effort sharingu“. Klimatický policy paper č. 6. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), 2020.

https://www.amo.cz/wpcontent/uploads/2020/07/AMO__Zavazky_vyzvy_a_prilezitosti_pro_sni_zovani_emisi_v_ramci_effort_sharingu.pdf.

¹⁸ Dle Romana Březovská, Tomáš Jungwirth. Článek 6 Pařížské dohody: chybějící díl do skládačky světové klimatické akce. Klimatický policy paper č. 2. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky (AMO),

2.4 Ospravedlňování pasivity navzdory uznání podílu na katastrofě

Zatím jsme se netázali, proč je eticky nepřijatelné být vůči změně klimatu nevšímaví. Přestože spoluvinu na globálním oteplování připustíme, je totiž možné snažit se hledat legitimní zdůvodnění, resp. výmluvy, pro nečinnost.

Dívejme se na ně s ohledem na stanoviska České republiky, neboť právě pozice ČR se takovému hledání výmluv značně podobá.¹⁹ Ratifikací Pařížské dohody ČR deklarovala, že antropogenní příčiny změny klimatu jako stát uznává. Tím pádem jako stát uznává svou spoluodpovědnost za globální ekologickou katastrofu. Proč se tedy ČR nesnaží jí proaktivně zabránit?

Dosud jsme se v textu pohybovali na poli příčinné a epistemické klimatické skepse. Nyní ho opouštíme a vydáváme se na pole skepse responzivní (dle Capstick, Pidgeon 2014), tedy na pole „pochybnosti o efektivitě akcí týkajících se změny klimatu a o osobní nebo společenské relevanci týkající se tohoto tématu“.²⁰ Značná část následujících kvazi argumentů pro omluvu pasivity ČR skutečně zazněla.

2.4.1. VÝMLUVA, ŽE OMEZIT SE MUSÍ HLAVNĚ TI DRUZÍ

Parafrázujeme: I kdyby Česká republika razantně snížila své emise skleníkových plynů, produkce velkých ekonomik je přece řádově vyšší, takže je především třeba, aby emise zastavily ony.

Byť je to fakt, není to logický důvod vypouštět emise dál. ČR v roce 2018 byla i v kumulativním každoročním objemu emisí CO₂ na 38. místě celosvětově.²¹ Pokud se podíváme na přepočtené emise CO₂ na obyvatele, což je mj. spravedlivější a adekvátnější pohled, je na tom i Čína s přibližně 7,2 t per capita lépe než ČR s jejími 12 t CO₂e na hlavu a rok. V tomto parametru se řadíme k pěti nejhorším státům v rámci EU a na 12. místo celosvětově.²² ČR je také jedním z pěti **největších znečišťovatelů per capita za posledních 200 let vůbec**.²³

2020, 6. <https://www.amo.cz/cs/zmena-klimatickych-politik/clanek-6-parizske-dohody-chybejici-dil-do-skladacky-svetove-klimaticke-akce/>.

¹⁹ Srv. ČTK, „Česko podle Babiše dodržuje klimatické závazky, **ostatní ale ne**“, Ekolist, 24. září 2019, <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/cesko-podle-babise-dodrzuje-klimaticke-zavazky-ostatni-ale-ne>. Zvýrazněno autorem.

²⁰ Viz Petr Vidomus, Oteplí se a bude líp. Česká klimaskepse v čase globálních rizik (Praha: SLON, 2018), 64.

²¹ „Carbon Atlas 2018“, <http://globalcarbonatlas.org/en/CO2-emissions>.

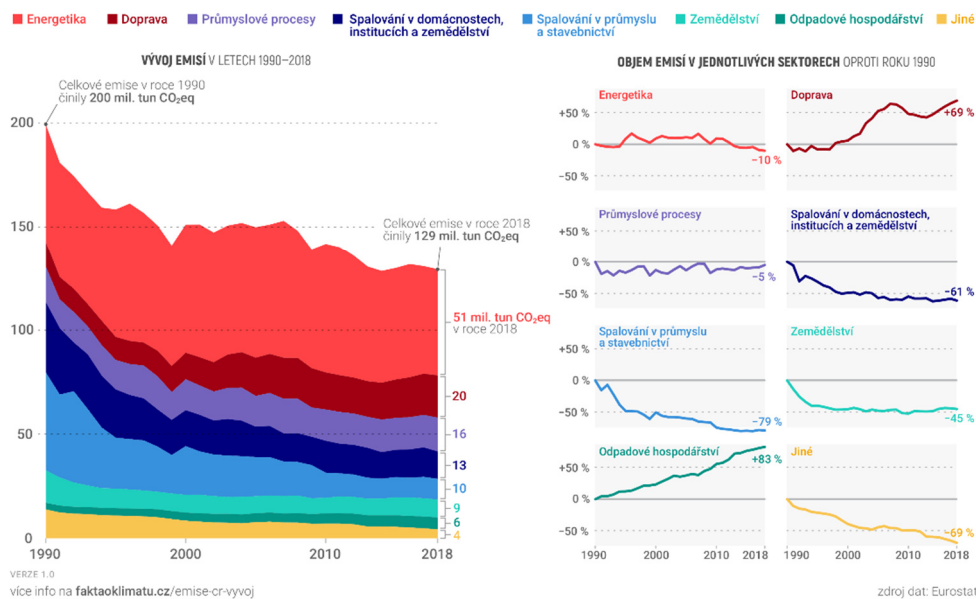
²² Údaje k r 2018: „Greenhouse gas emissions per capita – Eurostat“, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/t2020_rd300/default/table?lang=en.

²³ Metodiky výpočtu se liší a liší se i jednotky, s nimiž různé kvantifikace pracují. Někdy se uvádí CO₂e – tedy hmotnost všech skleníkových plynů převedená na účinek CO₂, jinde se hovoří pouze o samotném CO₂. Někteří autoři nám přiřkli dokonce absolutní prvenství, ale zdá se, že na základě nesprávného výpočtu. Důsledky to nijak nemění. V každém případě se historicky pohybujeme na úplné špičce. Srv. Stephan Lewandowsky, „Historical Responsibilities: Carbon Emissions in Context“, The Conversation, (1. července 2011) <https://theconversation.com/history-shows-australia-is-no-pissant-when-it-comes-to-emissions-1589>.

VÝVOJ EMISÍ V ČR V LETECH 1990–2018

Emise nejvíce klesaly v 90. letech díky opouštění těžkého průmyslu. Od roku 2000 spíše stagnují.

Zdroj: Fakta o klimatu.cz, licencováno pod CC BY 4.0.

I kdyby tato čísla nebyla pro ČR tak zdrcující, musíme připomenout, že rapidní nárůst emisí způsobila naše země až po roce 1950, ke kulminaci došlo na konci sedmdesátých let (tehdy jsme byli na dvojnásobku CO₂ per capita) a dnes naše emise stagnují.²⁴

Znamená to, že v rámci výše představeného nespravedlivého čerpání absorpčních schopností atmosféry byla ČR přinejmenším sedmdesát let favorizována a patří mezi státy, které požívaly výhod možnosti stavět svou ekonomiku, a v důsledku i státní integritu, kulturu, životní úroveň atd. na využití fosilních paliv, resp. vypouštění skleníkových plynů do atmosféry (stejně jako další rozvinuté industriální a postindustriální společnosti).

Patříme tedy mezi státy, které mají reálnou a bezprostřední spoluzodpovědnost za odstraňování škod, které právě jejich emise v globálním ekosystému kumulativně napáchaly.²⁵

Podotkněme, že tím pádem Česká republika jakožto stát na své občany přenáší určitý díl bezprostřední spoluviny za klimatickou krizi – tedy osobní spoluviny. Pokud totiž jako občané nepřijmeme radikální osobní opatření, v zásadě nemáme šanci nepodílet se na emisích. Naopak, výše uvedená čísla ukazují, že i velmi uvědomělý a opatrný občan ČR zanechává signifikantně významnější uhlíkovou stopu než občané desítek jiných zemí prostě kvůli tomu, jak je vytvářena (veškerá) energie, jejímuž využívání se nemůže vyhnout. (K úvaze, zda to znamená, že individuální snaha o snížení osobní „uhlíkové stopy“ je zbytečná, se ještě dostaneme.) Prozatím dovoďme, že fakt spoluzodpovědnosti zakládá také individuální právo žádat, aby se promítla do kolektivní správy věcí veřejných, tedy aby stát reflektoval snahy těch, kdo svůj podíl na katastrofě chtějí umenšit, resp. dal tuto příležitost všem, a tím se také v důsledku aktivněji podílel na její nápravě.²⁶ Pochopitelně to také

²⁴ „Per capita CO₂ emissions – Our World in Data“. <https://ourworldindata.org/co2-and-other-greenhouse-gas-emissions#per-capita-co2-emissions>.

²⁵ Mluvím pak o principu historické spravedlnosti. Viz např. James Garvey, *Etika klimatické změny* (Praha: Filosofie, 2018), 111–121.

²⁶ „Podle 71 % /respondentů/ by měl být v budoucnu v ČR ukončen provoz všech uhelných elektráren. Dle 35 % není třeba stanovit konkrétní termín. Přibližně stejný počet dotázaných by konkrétní termín uvítal. Pětina respondentů by uvítala, aby se těžba uhlí ukončila s rokem 2030 (10 % preferuje rok 2040, 6 % rok 2050).“ Výzkumná zpráva Median 2020: Postoje české veřejnosti k energetické koncepci a těžbě uhlí 30. listopadu –15. prosince 2019 (MEDIAN: Praha 2019), 6.

recipročně morálně zavazuje občany České republiky k tomu, aby od své politické reprezentace vytvoření prostoru pro řešení vyžadovali.

2.4.2. VÝMLUVA, ŽE UHLÍKOVÁ ENERGETIKA ZAČALA BEZ OBEZNÁMENOSTI S PROBLÉMEM A MY JSME JI ZDĚDILI VE STADIU NEZVLADATELNÉ KOMPLEXITY

Parafrázujeme: Nemůžeme přece za to, že naši předkové nastavili energeticko-ekonomický systém na spalování fosilních paliv, nevědouce o jejich negativěch, tak proč se máme trápit a omezovat emise?

Existuje názor, že výše uvedená úvaha o reciproční spoluzodpovědnosti za emise mezi státem a občanem je „přitažená za vlasy“, neboť z nás dělá spoluviníky situace, která je důsledkem rozhodnutí našich předků. A takové „sebeobviňování“ má být jednak anachronické, jednak nerealistické.

Anachronické specificky v tom smyslu, že naši předkové, budující industriální srdce Rakousko-Uherské monarchie, **nemohli vědět** o terminálních důsledcích skleníkového efektu, takže bychom si dnes neměli vyčítat, že neodmítáme jejich dědictví.

Nerealistické v přísném slova smyslu proto, že komplexita **morálního** problému změny klimatu je tak vysoká, že obvyklé paradigma odpovědnosti se hroutí pod její tíhou. Není reálné najít jednoduché aktivní řešení a není realistické myslet si, že jednoduchá akce může jakkoliv pozitivně působit v komplexním nelineárním světě, v němž dnes žijeme. „Naše hodnoty vyrostly v ještě vzájemně nepropojeném **low-tech světě**, plném hojnosti. Nyní však mohou mít kumulativní a zjevně nevinné věci takové následky, o jakých se našim předkům ani nesnilo.“²⁷ Komplexita příčin vedoucích k vypouštění emisí je podle této argumentace zkrátka v současném světě tak vysoká, že se nemá cenu trápit a snažit se hledat jednoduchá aktivní řešení typu individuální omezování spotřeby, třídění odpadků, masový přechod na OZE nebo jadernou energii atd.

Obě tato související stanoviska jsou však irelevantní. „Vyspělé země jsou odpovědné za změnu klimatu a možná nesou v jistém smyslu i morální odpovědnost, at už ji zapřičinily z nevědomosti, s čistými úmysly, či nikoliv.“²⁸ Řekněme si proč.

Nejpozději od roku 1990 jsou výmluvy na neznalost důsledků skleníkového efektu nepodložené.²⁹

V roce 1990, ve své první zprávě, Mezivládní panel pro změnu klimatu (IPCC) uznává fakt změny klimatu a apeluje na okamžitou reakci, byť shoda na roli člověka a jejím významu tehdy ještě tak jednoznačná nebyla. Celosvětově vzato od té doby produkce skleníkových plynů stále stoupá.³⁰

V ČR je tomu jinak. Mezi lety 1989 a 1999 došlo k významnému poklesu, kdy emise per capita „spadly“ z více než 18 t ročně a od té doby se drží kolem 12 t na hlavu a rok.³¹ Zdálo by se, že to je velmi pozitivní zjištění. Není tomu tak.

Lapidárně řečeno: **ke změně došlo bezděky**, protože socialistické uhlíkové hospodářství se „zhroutilo“.³² Snížení emisí ČR v devadesátých letech, způsobené

http://www.median.eu/cs/wp-content/uploads/2020/02/MEDIAN_energeticka_koncepce_tezba_uhli_200210.pdf.

²⁷ James Garvey, *Etika klimatické změny* (Praha: Filosofie 2018), 99.

²⁸ Tamtéž, 127.

²⁹ I to je ještě velmi vstřícná datace. Seriózní informace o skleníkovém efektu včetně jeho konsekvencí byly publikovány už koncem padesátých let dvacátého století. Srv. tamtéž, 39n.

³⁰ „Global emissions increased from 2 billion tonnes of carbon dioxide in 1900 to over 36 billion tonnes 115 years later. Whilst data from 2014 to 2017 suggested global annual emissions of CO₂ had approximately stabilized, data from the Global Carbon Project reported a further annual increase of 2.7 %, and 0.6 % in 2018 and 2019, respectively“. <https://ourworldindata.org/co2-and-other-greenhouse-gas-emissions#per-capita-co2-emissions>.

³¹ „Per capita CO₂ emissions – Our World in Data“, <https://ourworldindata.org/co2-and-other-greenhouse-gas-emissions#per-capita-co2-emissions>.

³² Srv. Petr Vidomus, *Oteplí se a bude líp. Česká klimaskopce v čase globálních rizik* (Praha: SLON, 2018): 14n.

ekonomickou transformací, není úspěchem snah o šetrnější energetiku a ničemu jsme se v jeho rámci nenaučili. Jak praví klasik, „u toho, co má být morálně dobré, nepostačuje, že je to přiměřené mravnímu zákonu, nýbrž se to musí dít také kvůli němu samému.“³³

Z pohledu klimaetiky na snížení emisí nemáme žádnou zásluhu a bohužel nás to také činí bezradnými pro budoucnost – technicky, energeticky i morálně – tváří v tvář výzvě snižovat emise **dobrovolně, cíleně, vědomě a efektivně. S poukazem na to, že ekonomická transformace způsobila nechtěný pokles emisí, je však vhodné připustit úvahu, že jinak než sociálně-ekonomickou transformací nebude možné dalšího snížení dosáhnout.**

I snahy popsat a zajistit tzv. decoupling růstu (HDP) ekonomiky a emisí skleníkových plynů pracující s konceptem Kayovy identity dospívají k závěrům, že cílit na „čistou nulu“ uhlíkových emisí vyžaduje kvalitativní předěl, bezvýhradnou a trvalou dekarbonizaci ekonomiky. Věnuje se tomu Klimatický policy paper č. 4.³⁴

Vraťme se tedy k tvrzení, že naši předkové nemohli předpokládat důsledky své činnosti. My je však známe nejpozději od roku 1990, a nemůžeme se na nevědomost minulých generací vmlouvat. Bez ohledu na to, zda naši předkové mohli znát kumulativní terminální důsledky uhlíkové ekonomiky, je naše aktuální životní úroveň vykoupena podílem na globálním oteplování, jehož důsledky zatím dopadají i/zejména na občany států, které naší životní úrovně nedosahují a pravděpodobně ani nedosáhnou.

Pro rozumnou energetickou transformaci České republiky z perspektivy roku 2030 není pro začátek třeba žádných komplexních technologických převratů. Ba není třeba hned udělat nic více než zavést několik legislativních rámců pro rozvoj obnovitelných zdrojů energie (OZE), aby se současný instalovaný výkon u větrných elektráren (VTE) zvýšil o 2 GW a u fotovoltaických (FVE) na střechách a fasádách budov a na brownfieldech o 3,5 GW; dále umožnit výstavbu agro-FVE a plovoucích FVE; umožnit podnikání v sektoru akumulace energie a vytvořit prostředí pro rozvoj komunitní energetiky. Ani tyto základní nástroje zatím nemáme v ČR k dispozici a žijeme tedy v křiklavém rozporu s vlastními bezprostředními možnostmi snížení emisí. Tématu se věnuje Klimatický policy paper č. 3.³⁵

K faktu komplexnosti morálního problému je pak třeba důrazně upozornit, že je dána povahou reality a morálního problému. Je tedy třeba morálně jednat právě s vědomím této komplexity a s respektem vůči ní. **Naše pasivita a současná extenzivní debata o všech možných souvislostech změny klimatu a naší role v ní, která nahradila reálné kroky, má charakter morální zkorumpovanosti.**

„Zdá se, že se nám, naší generaci, komplexnost problému výborně hodí, a bude se hodit i každé generaci, která zaujme naše místo. Poskytuje nám zástěrku,

³³ Immanuel Kant, Základy metafyziky mravů (Praha: OIKOYMENH), 2014: 9.

³⁴ Tomáš Jungwirth, Decoupling růstu ekonomiky a emisí skleníkových plynů: realita, nebo magické myšlení? Klimatický policy paper č. 4. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), 2020. https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2020/04/AMO_Decoupling_rustu_ekonomiky_a_emisi_sklenikovych_plynu.pdf.

³⁵ Martin Madej, Rozumná energetická transformace v podmínkách České republiky z perspektivy roku 2030. Klimatický policy paper č. 3. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), 2020. http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2020/03/AMO_Rozumna_energeticka_transformace_v_podminkach_Ceske_republiky.pdf.

díky níž se můžeme tvářit, že problém řešíme naprosto seriózně, když zdlouhavě vyjednáváme slabé a neúčinné mezinárodní dohody, abychom je pak představovali světu jak velký úspěch, ačkoliv tím ve skutečnost jen ztrácíme vlastní čas," shrnul její podstatu už v roce 2006 Stephen M. Gardiner.³⁶

Odmítat morální odpovědnost za „chyby“ svých předků je tedy projevem amorálnosti v úplně jiném smyslu, než je vyhýbání se odpovědnosti nebo ignorance obětí, na nichž je dnešní blahobyt vystavěn: jde o morální zkorumpovanost, kdy namísto akce hledáme důvody pro prokrastinaci. Totéž platí i o rozborech komplexnosti klimatického problému, pokud nejsou vedeny snahou o nalezení nejlepšího řešení, ale snahou nemuset se jím zabývat.³⁷

2.4.3. VÝMLUVA, ŽE JE TO MOŽNÉ, ALE BYLO BY TO PŘÍLIŠ DRAHÉ...

Může snad fakt, že obrana proti dopadům a zpomalení příčin změny klimatu bude nebyvale nákladná, být argumentem pro laxnost?³⁸ James Garvey v knize *Etika klimatické změny* říká, že „... nedělat nic, protože by to bylo příliš drahé, je úplně stejné jako ubližovat lidem kvůli penězům.“³⁹ Tím bohužel debata skočit nemůže.

Bezpochyby nám neunikne, že „ubližovat lidem kvůli penězům“ se stalo vodítkem jednání mnoha lidí, společností, států i mezinárodních aliancí – klimatická změna v tom nemá prvenství ani výjimku. Uznání oprávněnosti ubližování lidem kvůli penězům je důsledkem neoliberálního modelu společnosti a ekonomiky, takže by nemělo překvapit, že se jí někteří neoliberální myslitelé seriózně zabývají.⁴⁰ Otázka je, zda to lze schvalovat tváří v tvář klimatické katastrofě.

Debata o nákladnosti mitigace a adaptace sama je předně příkladem výše popsaného principu morální zkorumpovanosti: zdlouhavě rozebíráme, jak drahá by byla opatření (jejichž nákladnost je v nelineárním a kumulativním systému komplikované spočítat), namísto provedení prvních nápravných kroků, které by alespoň otevřely perspektivu dalším plánům.

Vést tuto akademickou debatu je navíc jako zabývat se seriózně otázkou, zda by poražené nacistické Německo nebylo na konci druhé světové války v jiné ekonomické situaci, kdyby bylo v průběhu války neorganizovalo holokaust s jeho ekonomickými slabinami a benefity. Z ekonomického hlediska je takto položená otázka neoprávněnosti holokaustu relevantní a svůj aktuální pendant našla v ekonomické debatě o diskontních sazbách mitigační politiky řešení klimatické krize.⁴¹ Předvedme si to na příkladu makroekonomických modelů Williama Nordhause.

³⁶ Překlad OC: „This is that its complexity may turn out to be perfectly convenient for us, the current generation, and indeed for each successor generation as it comes to occupy our position. For one thing, it provides each generation with the cover under which it can seem to be taking the issue seriously – by negotiating weak and largely substanceless global accords, for example, and then heralding them as great achievements – when really it is simply exploiting its temporal position“. Stephen M. Gardiner, „A Perfect Moral Storm: Climate Change, Intergenerational Ethics and the Problem of Moral Corruption,“ *Environmental Values*, č. 15 (2006): 397–413.

³⁷ Srovnej: „... jakkoliv radikální etické formulace se v systémovém kontextu pouze technických civilizací stávají pouhou proklamací a nepřímou apologetikou *statu quo*.“ Radim Brázda, Úvod do srovnávací etiky (Praha: KLP, 1998), 112.

³⁸ Argument, že při současném stavu poznání a zdrojů se nám investice do mitigačních a adaptačních aktivit nemohou vrátit a tyto ve výsledku nemohou mít pozitivní dopad bývá pojmenován jako „kontrarétorika nákladů“. Srv. Vidomus 2018, 112–113.

³⁹ James Garvey, *Etika klimatické změny* (Praha: Filosofie, 2018), 159.

⁴⁰ Srv. Robert Nozick, *Anarchie, stát a utopie* (Praha: Academia, 2015).

⁴¹ Srv.: „V jádru jde o otázku mezigenerační spravedlnosti, kde je výše diskontní sazby nepřímo úměrná zohlednění zájmů budoucích generací. O určení přesné výše (či vůbec využití) diskontní sazby však nepaduje mezi ekonomy shoda. Pokud bychom si diskontování demonstrovali na příkladu běžné diskontní sazby 5 %, pak má jedno úmrtí příští rok vyšší (negativní) hodnotu než miliardy úmrtí za 500 let. Většina modelů výpočtu společenské škody nicméně používá diskontní sazby v rozmezí 2–4 %.“ Zvýrazněno autorem. Jáchym Srb, „Jste černí pasažeri změny klimatu?“ *Respekt*, 17. února 2020, <https://www.respekt.cz/externi-hlasy/j sme-cerni-pasazeri-zmeny-klimatu>.

William Nordhaus je jedním ze spoluvůrců představy, že lze stanovit akceptovatelnou míru oteplení a s tou pracovat jako s makroekonomickou veličinou, s jejíž pomocí lze modelovat udržitelný ekonomický vývoj do příštích let, při zapojení změny klimatu jako faktoru, který se do vývoje bude promítat.

Ač o funkčnosti a použitelnosti jeho modelu panují pochyby, neboť zcela zanedbává kumulativnost a nelinearitu destruktivních změn, zásadním problémem je pro nás to, že Nordhausův model právě přichází s představou akceptovatelné míry oteplení a z něj plynoucí (ekonomicky) akceptovatelné míry destrukce planety a lidského utrpení.⁴² Nordhausovy modely DICE a RICE mají doslova „zajistit vodítka pro ekonomicky efektivní zpoplatnění uhlíkových emisí“,⁴³ tedy najít ekonomicky nejefektivnější mitigační a adaptační model, z něhož nám vyplyne míra oteplení atmosféry, kterou můžeme akceptovat (a v důsledku počet lidských obětí, který je ekonomicky únosný). Míra destrukce a utrpení se vypočítá na základě zvolených ekonomických parametrů a cílů.

Už samotné vnášení ekonomických argumentů do debaty je tedy zárodkem ještě většího morálního selhání, pokud se připoustí, že existuje akceptovatelná cena (a míra) zničení životních šancí druhých lidí (viz dále).

Rozepré o ekonomických modelech klimatické krize by tedy neměly v debatě figurovat v roli argumentů pro a proti opatřením („zda“), ale zásadně a nutně v roli „jak“, tedy hledání ekonomicky funkčního modelu omezování emisí a snižování dopadů globálního oteplování.

To neznamená, že by následné kritické přemýšlení o těchto modelech (coby instrumentech řešení), nemělo další morální rozměry: vizme například relevanci úvah o rozdílu mezi „emisemi životního minima“ a „emisemi luxusu“,⁴⁴ které by se do těchto modelů měly promítnout, úvahy o adekvátnosti a funkčnosti vydávaných prostředků⁴⁵ nebo o nákladnosti pasivity.⁴⁶

V neposlední řadě to neznamená, že řešení katastrofy se obejde bez těžkých morálních dilemat týkajících se přípustných škod. Ovšem tyto úvahy vedou každopádně k závěru, že „ekonomické analýzy závisí na něčem, co se vlastně odehrává mimo ekonomii samu. Závisí na tom, co je pro nás důležité, čeho si ceníme.“⁴⁷

Je imanentní vlastností ekonomických modelů, že se vyvozují z určitých hodnot, které jim předcházejí.⁴⁸ „Pokud máme o nákladech klimatické změny uvažovat takto, potom je jasné, že naše závěry o podnikání určitých kroků nemohou záviset na tom, kolik to bude stát.“⁴⁹

⁴² Viz William Nordhaus, „Integrated Assessment Models of Climate Change“, NBER Reporter, č. 3 (2017). <https://data.nber.org/reporter/2017number3/nordhaus.html>.

⁴³ „They provide policymakers a guidepost to aim for if they are seeking an economically efficient policy for carbon pricing. Another application is for rulemaking where countries do not have comprehensive policies covering all greenhouse gases. In this context, regulators might use the SCC in a calculation of social costs and benefits of policies involving energy or climate-affecting decisions.“ William Nordhaus, „Integrated Assessment Models of Climate Change“, NBER Reporter, č. 3 (2017) <https://data.nber.org/reporter/2017number3/nordhaus.html>.

⁴⁴ Henry Shue, „Subsistence emissions and luxury emissions“, Law and Policy, č. 15, (1993): 39-59.

⁴⁵ Bjorn Lomborg, Skeptický ekolog (Praha: Dokořán, 2006).

⁴⁶ Nicolas Stern, *The Economics of Climate Change: The Stern Review*. (Londýn: LSE London, 2006). https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20100407172811/http://www.hm-treasury.gov.uk/stern_review_report.htm.

⁴⁷ James Garvey, Etika klimatické změny (Praha: Filosofía, 2018), 161.

⁴⁸ Sr. Tereza Stöckelová „Spočítej a panuj: De/politika kalkulace“ v *Kritika depolitizovaného rozumu: Úvahy (nejen) o nové normalizaci*. ed Martin Škabraha (Praha: Grimmus 2010) . 61-76.

⁴⁹ James Garvey, Etika klimatické změny (Praha: Filosofía, 2018), 162.

Absurditu situace vystihuje, že výše uvedené úvahy publikujeme v době, kdy se Česká republika ratifikací Pařížské dohody sice zavázala k poskytování finanční podpory na klimatická opatření pro rozvojové země, ale finance dosud vynakládáné jsou nedostatečné a výše našich příspěvků v posledních letech ještě klesá. Probíhá také první doplňování finančních zdrojů do světového Zeleného klimatického fondu UNFCCC, avšak česká vláda pro něj zatím nepředstavila žádný vlastní finanční plán. Tomu je věnován Klimatický policy paper č. 1.⁵⁰

2.4.4. JÁDRO ETICKÉ DISKUSE: VÝMLUVA NA MINIMÁLNÍ VLIV NAŠICH PŘÍPADNÝCH ÚSPĚCHŮ

Parafrázujeme: Ale naše snahy budou přece na řešení problému mít minimální vliv. I kdyby ČR a její občané omezili emise skleníkových plynů a skutečně začali podnikat nákladná opatření pro uměnění dopadů krize, globální oteplování by to zpomalilo jen nepatrně, když Čína ročně vyprodukuje deset miliard tun, USA pět miliard tun, Indie dvě a půl a tak dále, a naše republika „pouhých“ sto třicet milionů tun.⁵¹ Až dosud jsme poukazovali v podstatě hlavně na to, že veškeré argumenty proti aktivitě postrádají logiku, jsou často nesmyslné a protirečící si, nebo jsou morálně zkorumpované.

Jádrem výše uvedených výmluv byla vždy snaha ospravedlnit nějakou podobu sobectví, v němž se, navzdory ekologické neudržitelnosti energetického modelu našeho života, nacházíme. Nejviditelnější je to na argumentu nákladnosti, který v důsledku vede k dovození, že za peníze je akceptovatelné ubližovat a ničit.

Druhým slabým místem výše rozporovaných kvazi argumentů je však **nedůvěra v relevanci správných kroků, pokud mají jen malý nebo mizivý dopad.** Zde se dostáváme k etickému jádru klimatické krize a pozice ČR stejně jako jejich občanů: Pochybnosti o vlastní relevanci a jejich zneužívání pro veřejné ospravedlnování sobectví je v ČR historicky i asynchronně rozšířený jev.

Jaký smysl mají opravné kroky, pokud je jejich dopad na celek relativně malý?

2.5 Irelevance individuální akce?

V každodenním životě někdy výmluvu bezvýznamnosti vlastních rozhodnutí a akcí na systémové problémy a jevy používáme. Neuvědomujeme si, že a/morálnost činů se nemění, ať se jich dopouští stát velikosti Číny nebo stát velikosti ČR nebo jeden každý z nás. **Pasivita vůči ekologické katastrofě, kterou způsobujeme jako stát a jeho občané, je amorální na každé úrovni.** Co se liší, je pochopitelně (a pouze) rozsah škod. Morálnost se však od rozsahu škod neodvíjí.

V tom také tkví morální relevance každého individuálního činu. **Na individuální úrovni také nemůžeme činit jiná než individuální morální rozhodnutí, a tak je jejich individuální, lokální či pouze bezprostřední dopad také právě tím, co můžeme a máme adekvátně ovlivnit.** Morální jednání na individuální úrovni má tento svůj nejbezprostřednější dopad zcela legitimně.

Z hlediska státu platí totéž: Česká republika má primárně převzít odpovědnost za vlastní emise a snížit je na minimum, neboť jsou to právě naše emise,

⁵⁰ Štěpánka Králíková, Klimatické finance: svět je potřeboje, Česko má na víc. Klimatický policy paper č. 1. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), 2020. <http://www.amo.cz/cs/zmena-klimatickych-politik/klimaticke-finance-svet-je-potreboje-cesko-ma-na-vic/>.

⁵¹ Striktně vzato: 127 milionů tun CO_{2e} dle ČHMÚ a 129 milionů tun CO_{2e} dle Eurostatu. Srv.: ČHMÚ, Znečištění ovzduší na území České republiky 2018, 238, http://portal.chmi.cz/files/portal/docs/uoco/isko/grafroc/18groc/gr18cz/X.SklPlyny_CHMU2018.pdf. Srv.: „Greenhouse gas emissions by source sector – Eurostat“, <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>.

co také můžeme snadno snížit, jestliže víme, že jejich produkce je každopádně problematická a omezuje životní šance druhých lidí (viz výše).

Tato úvaha není nijak originální a občanům České republiky by měla být dobře srozumitelná už díky pregnantní formulaci, které se jí dostalo v době, kdy byly ze sobeckých důvodů omezovány zase jejich životní šance: „Člověk musí bojovat proti tomu zlu, na které právě stačí.“

2.5.1. NUTNOST MORÁLNÍHO JEDNÁNÍ

Pokud je jasné, že amorálnost jednání nemá jednoznačnou a přímou vazbu na fyzický rozsah škod, které napáchá, ještě to nutně neznamená, že vlastní produkce skleníkových plynů je takovým amorálním aktem.

Amorálnost se pojí až s uvědoměním, že tyto škody omezují šance na svobodný život druhých lidí. Jednak těch, kterým se nepoštěstilo narodit se do zemí, které profitují z kumulovaných výhod uhlíkové ekonomiky, jednak těch, kteří se narodili později (nebo se mají teprve narodit) a budou už konfrontováni hlavně s kumulovanými nevýhodami těžce.

Podílet se na produkci skleníkových plynů, jež urychlují globální ekologickou katastrofu, znamená brát některým lidem možnost důstojného života, možná dokonce života vůbec.⁵²

2.6 Emise a test univerzalizace

Byť je etika klimatu konfrontována s výzvami, jež se co do komplexity zdají být nové (viz výše), přece však v jejím základu stále je racionální pravidlo, že morální jednání je takové, jež lze úspěšně podrobit tzv. testu univerzalizace, který zformuloval Immanuel Kant: Naše jednání bude morální tehdy, můžeme-li zároveň chtít, aby se jeho maxima stala obecným zákonem.⁵³

Můžeme tedy vypouštět skleníkové plyny do atmosféry, pokud jsme důvodně přesvědčeni, že i v případě, že tak bude činit každý, bude se všem dařit dobře. Je zřejmé, že emise tímto testem univerzalizace neprojdou.

Můžeme sice obhajovat právo všech států vypouštět co nejvíc skleníkových plynů s cílem umožnit totéž i sami sobě, ale těžko obстоjíme s tvrzením, že si přejeme, aby došlo ke globální klimatické katastrofě, která smete celou lidskou civilizaci. Pokud nás nezaráží sobectví první části, může nás od takového přání odradit sebevražednost té druhé. I kdyby nás sebevražednost neregulované produkce skleníkových plynů deviantně přitahovala, takové přání **nefunguje jako pravidlo pro udržitelné jednání všech**, neboť by vedlo k jejich smrti a tím k nemožnosti podle něj jednat. Popřelo by sebe sama a je tedy podle Kanta amorální.⁵⁴

⁵² Zatopení pěti Šalamounských ostrovů v rozmezí let 1947-2014 je považováno za první čistě „klimatické“ zmizení pevniny v důsledku stoupající hladiny moří. Simon Albert, Javier X. Leon, Alistair R. Grinham, John A. Church, Badin R. Gibbes and Colin D. Woodroffe. „Interactions between sea-level rise and wave exposure on reef island dynamics in the Solomon Islands“, IOP, 6. května 2016, <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/11/5/054011>.

⁵³ Kant formuloval z různých důvodů několik verzí svého kategorického imperativu mravnosti. Zde se nesnažíme striktně sledovat jeho minuciózní argumentaci. Srv. Immanuel Kant. *Základy metafyziky mravů* (Praha: OIKOYMENH, 2014), 21-22.

⁵⁴ Kantova filozofická koncepce i etika byly od doby svého vzniku podrobeny mnoha kritickým přehodnocením. Jeho intencionalismus neúčinněji zpochybnil Max Weber, paradoxy jeho racionalismu dobře odhaluje například Pierre Manent. Environmentální etika rozpracovávala „regionální“ ekologické etické problémy, současná bioetika, např. Alasdair Cochrane se často snaží se jeho pojmů (dignity, odpovědnosti) dekonstruktivně zbavit. Nicméně v klimatické etice se jeho základní úvahy opět stávají relevantními (srv. zde často citovaný James Garvey). Žádný ze zmíněných myšlenkových proudů by však nezrušil platnost závěrů tohoto textu, jenž si navíc neklade ambici být akademickým klimaetickým pojednáním.

Kant také zformuloval důležitý poznatek, že jakožto svobodné lidské bytosti máme zásadní nárok a povinnost chovat se tak, abychom nebyli zneužíváni coby prostředky cizích cílů, ani takto druhé nezneužívali.⁵⁵

Relativně často používaný obrat, že nečinností riskujeme budoucnost života na planetě (budoucích generací, svých dětí apod.), je kupodivu přesným vyjádřením takové instrumentalizace druhých. Jestliže dnes něco nečiníme s odkazem na náročnost změny (ať už ekonomickou, politickou nebo společenskou, viz výše) při vědomí, že tak s největší pravděpodobností způsobujeme problémy, které bude muset řešit v budoucnosti někdo místo nás, jednáme na jeho úkor. **Chováme se tak, jako by na našich dnešních důvodech záleželo více než na životech a možnostech druhých lidí, resp. tak, že zatímco udržení naší situace je účelem, tito druzí jsou prostředkem, nástrojem, kterým svého účelu dosahujeme.** I bez znalosti technikálií racionalistické etiky je zřetelné, že to není morální jednání.

Odkazem na veřejný diskurz lze doložit, že „ubližovat druhým za peníze“ je relativně akceptovaný model chování.⁵⁶ Zdá se také, že nejinak je tomu s postojem „nejednat přes uvědomění toho, že následky ponese někdo jiný“ – vidíme, že společnosti, které emise produkují, jen málo pomáhají těm, kdo již dnes přišli o základní životní podmínky v důsledku změny klimatu, a že přenos důsledků našich rozhodnutí do budoucna je většinovým modelem chápání klimatické výzvy.⁵⁷ Dovodit z toho, že žijeme v amorální situaci, není nijak náročné ani radikální.

3. Závěr: Morálně adekvátní akce

3.1 Kdo má být aktérem změny? Systém vs. jednotlivec

Pasivitu se nám sice nepodaří morálně obhájit na žádné úrovni, protože legitimnost morálního jednání není přímo závislá na fyzickém rozsahu jeho účinků, a naopak je legitimní chovat se morálně i tehdy, kdy je rozsah takového jednání diskutabilní.

V části 2.4 jsme letmo poukázali na komplikovanost propojení zodpovědností a morálního jednání mezi státem a jeho jednotlivými příslušníky. Vztah mezi občanem a státem není o nic méně komplexní než změna klimatu, a proto nelze jednoduše říci, že odpovědnost za řešení nese stát, nebo naopak že „kdybychom všichni individuálně konali správné kroky“, pak se problém vyřeší.⁵⁸

V demokratické a svobodné společnosti musí řešení vznikat na proměnlivém rozhraní mezi individuální odpovědností občana a systémovou odpovědností společenství a státu.

⁵⁵ „Praktický imperativ bude tedy znít takto: jednej tak, abys používal lidství ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel, nikdy pouze jako prostředek.“ Immanuel Kant. *Základy metafyziky mravů* (Praha: OIKOYMENH, 2014), 48.

⁵⁶ Jako legitimní tezi své nepaternalistické etiky jej etabloje Robert Nozick, který vychází z předpokladu, že újma je kompenzovatelná (retributivní model) a že z radikální individuální svobody individua vyplývá i jeho osobní možnost dát svolení k jednání, které překračuje jeho morální hranice, pokud je patřičně kompenzováno. „Plná kompenzace udrží oběť na diferenční křivce na stejné úrovni, na jaké by byla, kdyby k překročení hranic nedošlo.“ Právě tento předpoklad však v kontextu klimatické krize (když jsou možnosti kompenzace v lineárním čase nereálné) rozporujeme. Srv. William Nordhaus, „Integrated Assessment Models of Climate Change,“ *NBER Reporter* č. 3 (2017). <https://data.nber.org/reporter/2017number3/nordhaus.html>.

⁵⁷ Srovnej s trefným titulkem: „Češi si přejí konec uhlí, budoucnost vidí v energii ze slunce, vody či větru. Ale má to čas“. Adéla Skoupá, *Deník N*, 10. února 2020, <https://denikn.cz/288497/cesi-si-preji-konec-uhli-budoucnost-vidi-v-energii-ze-slunce-vody-ci-vetru-nic-ale-nechteji-uspechat/>.

⁵⁸ Přestože úvaha vede k tomu, že bez pokusu o transformaci společensko-ekonomického uspořádání se eticky akceptovatelného zastavení či zpomalení změny klimatu nedosáhneme, nezabýváme se zde rolí soukromého podnikání. Jednak proto, že to nabývá v různých momentech obou rolí: roli systému (globální korporace apod.), jindy roli individuální (energetické SMEs apod.), a jednak proto, že jejich podoba a funkce už závisí na tom, jak si vydefinujeme onu transformaci. Byl by to námět na samostatný paper.

Amorálnost individuální pasivity neznamená, že praktické a správné je přenášet odpovědnost za řešení globálního a systémového problému na individua, obzvláště tehdy ne, pokud jejich akce nemají reálně šanci změnit systémovou chybu zapříčínující globální problém. Pak by se totiž jednalo pouze o další kličku, jak se adekvátní morální akci vyhnout.

Jinými slovy, stát se ani nemá pokoušet pouze nutit občany, aby každý méně svítil, méně létal na dovolené, méně se myl teplou vodou a nejedl ohřátou stravu. Takové odříkání by nevedlo ke snížení emisí, pokud by ho systém, v němž žijí, do snížení emisí nepřetavil.

Delegováním systémového problému, jímž globální oteplování je, na jednotlivce se nic neřeší a jako takové je tedy také neetické.

Nemůžeme však přehlížet ani fakt, že „na negativně globalizované planetě jsou všechny skutečně podstatné problémy – tedy metaproblémy, které předurčují způsob uchopení všech ostatních problémů – povahy globální, a protože jsou právě takové, nepřipouštějí lokální řešení; taková řešení problémů, vzniklých na globální úrovni a na téže úrovni násobených, neexistují a existovat nemohou“.⁵⁹ Jinými slovy: ani státy samy nic nevyřeší.

Národní státy přestaly mít schopnost fungovat pro své občany jako efektivní nástroj řešení společenských problémů, jež na jednotlivce doléhají.

Není nemístné dovést, že vůči globálním hrozbám je tedy nutno podniknout kroky na vyšší úrovni, než je úroveň jednotlivých států. Dostáváme se tak ke zdánlivě banálnímu shrnutí, že **na potlačení klimatické krize skutečně musí spolupracovat všechny státy, které se podílely na jejím vzniku, včetně ČR, na podkladě uvědomělého apelu svých, tedy i českých, občanů.**

3.2 Snížení emisí podle aktuálních mezinárodních dohod

Společná, byť diferencovaná zátěž mitigačními opatřeními v aktuálních mechanismech není de facto dodržena, byť je v některých deklarována.⁶⁰

Snižování emisí skleníkových plynů – mitigace – se jeví jako akce, která může být nadindividuálním apelem k reakci na změnu klimatu, pokud splní požadavek historické odpovědnosti, trvalé udržitelnosti, reálných možností a procedurální spravedlnosti.

V praxi, kterou dnes reprezentují tržní mechanismy Kjótského protokolu či evropský systém emisního obchodování, to vypadá jinak.⁶¹ Limity, které mají státy jednotně dodržovat, jsou stanoveny tak, že státům s nízkými emisemi umožňují přeprodat takto vzniklou rezervu jako komoditu. Současně jsou však limity pod reálnou úroveň emisí států vyspělých. K čemu to vede?

Nepřekvapivě ke globálnímu nárůstu emisí skleníkových plynů. Vyspělým státům se při aktuálních cenách emisních povolenek vyplatí nakupovat emisní kredit států chudých a produkovat o to více emisí.⁶² O souhře s výše uvedenými principy (3.1) zatím nemůže být řeč, když ke snižování celkového objemu emisí vůbec nedochází.

⁵⁹ Zygmunt Bauman, *Tekuté časy. Život ve věku nejistoty* (Praha: Academia, 2017), 17.

⁶⁰ Mezi nejdůležitější patří Pařížská dohoda.

⁶¹ Kjótský protokol k Úmluvě OSN o změně klimatu podepsaný 150 zeměmi v roce 1997, platný od roku 2005. United Nations. Kyoto Protocol To The United Nations Framework Convention On Climate Change, 1998, <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf> – K morálnímu selhání Kjótského protokolu viz James Garvey, *Etika klimatické změny* (Prah: Filosofia, 2018), 194–198.

⁶² Srv. Romana Březovská, Tomáš Jungwirth. Článek 6 Pařížské dohody: chybějící díl do skládačky světové klimatické akce. *Klimatický policy paper* č. 2. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), 2020. <https://www.amo.cz/cs/zmena-klimatickych-politik/clanek-6-parizske-dohody-chybejici-dil-do-skladacky-svetove-klimaticke-akce/>.

„Tržní mechanismy pro spolupráci mezi státy v oblasti snižování emisí skleníkových plynů existují již od přijetí stále účinného Kjótského protokolu. Pařížská dohoda je dále rozpracovává a usiluje o nápravu některých jejich nedostatků, zejména pokud jde o účetní přesuny emisních úspor místo úspor skutečných a o problém dvojího započítávání úspor (tzv. double-counting). Jedná se o problematiku úzce související s anglickým pojmem ‚hot air‘ kdy na základě využití (ne)tržních mechanismů a emisních kreditů **vidované emise skleníkových plynů klesají, avšak ve skutečnosti je tomu právě naopak a emise rostou.**“⁶³ Více se tomu věnuje Klimatický policy paper č. 2, z něhož citujeme. (Zvýrazněno autorem.)

Mezinárodní společenství dosud (tedy aktuálně k COP25 v Madridu) selhává v přijetí uvedeného intuitivního dělení zátěže a nákladů spojených s mitigačními a adaptačními opatřeními do praxe – spravedlivější, a hlavně funkční mechanismus (článek 6 Pařížské dohody) dosud není vyjednáán.⁶⁴

Aktuální situace je tedy oním zdoluhavým vyjednáváním slabých a neúčinných smluv a ztrátou času, které popsal Stephen Gardiner už v roce 2006 (viz výše).⁶⁵

3.3 Požadavky, které musí morální akce splnit

Morální reakce na fakt, že se spolupodílíme na ekologické katastrofě, musí vycházet z poznanych skutečností, které jsme uvedli v tomto textu. Musí tedy zahrnovat aspekty:

- historické odpovědnosti (zemí, které využívaly výhod fosilní energetiky v minulých sedmdesáti letech, čímž využily značnou část absorpční kapacity atmosféry Země),
- trvalé udržitelnosti (chápané jako „rozvoj, který naplňuje potřeby stávajících generací, aniž by ohrozil možnosti generací budoucích uspokojovat jejich vlastní potřeby“),⁶⁶
- reálných možností (které vycházejí z ekonomické situace jednotlivých zemí ovlivněné namnoze právě jejich podílem na uhlíkové energetice) a
- procedurální spravedlnosti, která se projevuje v tom, že státy, které historicky více využily absorpční zdroje, zkomplikovaly přitom trvale udržitelný vývoj lidstva na planetě a je v jejich možnostech podílet se na nápravných opatřeních daleko spíše, než je tomu u států chudých a „nerozvinutých“, také převezmou adekvátně větší část odpovědnosti, nákladů a povinností s tím spojených.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Srv.: Kirill Ščeblykin, „Klimatické fiasko: nejdelší ekologický summit v historii skončil v Madridu bez výsledku“, Deník N, 16. prosince 2019, <https://denikn.cz/253609/klimaticke-fiasko-nejdelsi-ekologicky-summit-v-historii-skoncil-v-madridu-bez-vysledku/?ref=list>.

⁶⁵ M. Gardiner, „A Perfect Moral Storm: Climate Change, Intergenerational Ethics and the Problem of Moral Corruption“, *Environmental Values*, č. 15 (2006): 408.

⁶⁶ Byť jde o formulaci z Brundtlandová, Gro. Naše společná budoucnost. Světová komise pro životní prostředí a rozvoj (Praha: Academia, 1991), jde o princip, který je zakotvený i v našem zákoně č. 17/1992 O životním prostředí, § 6. „Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.“ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-17#f1401850>.

3.4 Co to znamená pro ČR

Je nesmyslné, aby ČR marginalizovala svou (globální) roli v boji proti změně klimatu. Její povinnosti vyplývající z principů historické odpovědnosti a procedurální spravedlnosti jdou pak vysoko nad rámec současného opatrného nebojkotování mezinárodních úmluv (a jejich následného neplnění).

Současně výše uvedené principy legitimizují požadavek, **aby ČR aktivně vystupovala jako obhájce a realizátor mitigačních kroků na mezinárodním poli a zasadila se například o přijetí takového mechanismu článku 6 Pařížské dohody, který by splňoval etická kritéria, a především nastolil funkční spolupráci ke snižování celkových emisí.**

Na tuto morální povinnost se lze dívat ze dvou stran, ač závěr bude tentýž:

a) Buď v produkci per capita na mezinárodním poli a v historicky kumulovaném objemu emisí patříme spíše k „těžké váze“ a jakožto znečišťovatelé bychom tedy měli také platit nápravná opatření; nebo b) jsme malá země s nevelkými celkovými emisemi. To ale neznamená, že naše pasivita je morálně obhajitelná, že sami nemáme aktivně a rozumně zavádět mitigační i adaptační opatření. Dopad takových opatření bude právě tak intenzivní, jak může a má být. Testováním nových cest můžeme navíc inspirovat další státy se srovnatelnými parametry a připravovat modelová řešení i pro ty „vlivnější“. K tomu, abychom v tom ohledu vytvářeli tlak i na mezinárodním poli máme tedy obojí: povinnost i legitimitu.

Stejně jako v případě důrazu na prosazování lidských práv, jenž patřil k definujícím rysům české zahraniční politiky v devadesátých letech dvacátého století, je i oblast řešení klimatické krize otázkou principiální odpovědnosti, v níž velikost státu nehraje roli. Proaktivní a apelativní přístup je plně oprávněný a pro Českou republiku – na rozdíl např. od Bhútánu – navíc morálně závazný.⁶⁷ Aktivní přístup na mezinárodní úrovni by navíc mohl přispět k pozitivnímu obrazu ČR.

Nálepka uhelného státu není slučitelná s dlouhodobou orientací české zahraniční politiky na lidská práva, neboť stát, který je nejen zdrojem nebezpečí pro důstojný život ostatních, ale i odmítá svou historickou a současnou zodpovědnost za stav klimatu, nemůže nadále proklamovat zájem o dodržování univerzálních lidských práv.

V kontextu zahraniční politiky slyšíme, že uhlíková energetika představuje komparativní výhodu české ekonomiky vůči ostatním. Vedle pochybné pravdivosti tohoto tvrzení je těžce přijatelná i jeho amorálnost. Vnímat jako komparativní výhodu finanční zisk z aktivity, která je zdrojem škody, újmy a nebezpečí pro jiné, je podobné jako argument z 19. století, že otroctví je komparativní výhoda americké ekonomiky. Proto je namístě, aby ČR začala bezodkladně rozvíjet a podporovat politiku tzv. pragmaticky odpovědného státu, která má za cíl dlouhodobé udržení vlastních zájmů, jež jsou v rámci sdíleného osudu lidské civilizace neoddelitelné od zájmů ostatních. Koncepce už existují. Věnuje se jim Klimatický policy paper č. 7, z něhož pochází i tato parafráze.⁶⁸

Česká republika by měla využít svou šanci zasazovat se za pozitivní změnu danou jejím technologickým, ekonomickým i intelektuálním potenciálem. Odpovědnosti občana a státu vůči krizi jsou propojené, přitom současné společenské nastavení brání

⁶⁷ Bhútán neprodukuje emise CO₂, jeho rozsáhlé pralesy naopak absorbují velké množství emisí jiných zemí, a tak se s určitou licencí hovoří o „uhlíkové negativním“ státu. „Bhutan, Country Summary – Climate Action Tracker“, <https://climateactiontracker.org/countries/bhutan/>.

⁶⁸ Petr Boháček. Uhlíková, nebo pragmatická zahraniční politika ČR? Posouzení vlivů klimatické politiky na bezpečnostní a zahraničněpolitické zájmy ČR a možnosti jejich mitigace. Klimatický policy paper č. 7. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), 2020.

těm, kdo se na opravě chtějí osobně podílet, převzít účinně nápravu klimatické krize do svých rukou: v ČR musí jít o participativní proces, v němž bude možné individuální snahu o snížení emisí realizovat prostřednictvím státem narýsovaných, otevřených politik.

Podotkněme, že ČR může snadno vytvořit právní prostředí pro rozvoj komunitní energetiky, agrofotovoltaických a plovoucích slunečních elektráren, a obecně nastolit princip „minimálního odporu čisté energetice“, který zcela nepochopitelně absentuje v naší legislativě a praxi. Více se mu věnuje náš Klimatický policy paper č. 3.⁶⁹

Pandemie viru SARS-CoV-2, kterou procházíme v průběhu roku 2020, prokázala, že občanská společnost dokáže solidárně reagovat na krizové výzvy a v jistém smyslu korigovat inkompetenci či sobeckou agendu jednotlivých reprezentantů státu. Tím spíše, že východiskem z koronavirové krize nemůže být návrat k někdejší nepořádkům, je třeba příležitost využít ke zlepšení, a nikoliv zhoršení ekologické situace.

⁶⁹ Martin Madej. Rozumná energetická transformace v podmínkách České republiky z perspektivy roku 2030. Klimatický policy paper č. 3. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), 2020. http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2020/03/AMO_Rozumna_energeticka_transformace_v_podminkach_Ceske_republiky.pdf.

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Tento přední český zahraničně politický think-tank není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskusi.

+420 224 813 460

www.facebook.com/AMO.cz

www.amo.cz

www.twitter.com/amo_cz

info@amo.cz

www.linkedin.com/company/amocz

Žitná 608/27, 110 00 Praha 1

www.youtube.com/AMOCz

Ondřej Cakl

Ondřej Cakl je analytikem Výzkumného centra AMO. Zabývá se výzvami spojenými se změnou klimatu, zejména klimatickou etikou a jejími souvislostmi pro mezinárodní vztahy. Ondřej vystudoval filozofii a bohemistiku na Filozofické fakultě Palackého univerzity v Olomouci. V posledních letech se profesně věnuje především podpoře demokratizace nestabilních režimů a problematice digitální komunikace. Spolupracuje s Transparency International ČR. Dříve však byl také kurátorem umění nových médií, žurnalistou, knižním editorem.

ondrej.cakl@amo.cz

Peer-review: Petr Boháček, Tomáš Jungwirth

Policy paper vznikl v rámci projektu „Změna klimatických politik“, podpořeného European Climate Foundation. Cílem projektu je posílit analytickou základnu pro tvorbu klimatických politik v ČR. Jeho páteří se stalo vybudování expertního klimatického týmu AMO, který bude do stále nepřítomné české debaty vnášet nová témata a úhly pohledu, včetně takových, ke kterým můžeme získat inspiraci v zahraničí. AMO bude usilovat o maximální dopad skrze propojení s dalšími běžícími projekty, např. v oblasti energetiky.